

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ФОРМА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ

З початку XXI ст. сільський туризм динамічно зростає. В Карпатському регіоні розвитку цього виду туризму сприяє те, що в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція. Розвиток сільського туризму може розширити сферу зайнятості сільського населення і дати селянам додатковий заробіток; створити можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері але й в сфері обслуговування.

Ключові слова: сільський туризм, конкурентоздатність, агросадиба.

Сельский туризм как форма стимулирования развития сельских территорий Украинских Карпат (на примере Путильского района Черновицкой области)

С начала XXI в. сельский туризм динамично растет. В Карпатском регионе развитие этого вида туризма способствует то, что в сельской местности наблюдается уменьшение населения, рост безработицы, массовая миграция. Развитие сельского туризма может расширить сферу занятости сельского населения и дать крестьянам дополнительный заработок, создать возможности занятости сельского хозяина не только в производственной сфере но и в сфере обслуживания.

Ключевые слова: сельский туризм, конкурентоспособность, агроусадьба.

Rural tourism is growing rapidly since the beginning of XXI century. The prerequisites for the development of this type of tourism in rural areas are population decline, rising unemployment, mass migration of laborers. In the Carpathian region the development of rural tourism will expand the scope of employment of the rural population and will give farmers an additional income. In the future, tourism creates employment opportunities farmer not only in the manufacturing sector but also in services.

Keywords: rural tourism, competitiveness, agricultural homestead.

Вступ. Пріоритетність розвитку сільського туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села, які мають місце за роки незалежності України. В українських селах спостерігається зменшення

населення, зростання безробіття, низький рівень сільського населення, масова заробітчанська міграція (особливо серед сільської молоді), тощо. Таким чином, розвиток сільського туризму міг би зупинити таку сумну тенденцію в українських селах, підвищити матеріальний добробут та частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Розвиток сільського туризму у Європі розпочався в середині XIX ст. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій. Сільський туризм в Україні зародився недавно, хоча відпочинок на селі використовувався відомими українськими письменниками, художниками, артистами і політичними діячами з давніх часів. Сфера сільського туризму має певний доробок теоретичних робіт і практичних рекомендацій. Дослідженням сільського зеленого туризму займалися Ю.Зінько, М.Рутинський [7], В.Федорченко [8], М.Костриця, П.Горішевський [3], О.Кравченко [4] та інші. Вплив сільського туризму на соціально-економічний розвиток села, його значення для економіки, відзначають у своїх дослідженнях багато вітчизняних вчених, зокрема: М.Бондаренко [1], О.Вуйцик [2], А.Мельник [5] та інші. Однак, необхідно зазначити, що багато аспектів функціонування сільського туризму потребує державного регулювання і підтримки, в тому числі, і на регіональному рівні.

Отже, метою нашого дослідження є обґрунтування доцільності використання сільського туризму для активізації розвитку сільських територій (на прикладі Путильського району Чернівецької області), визначення форм і механізмів його впливу на різні аспекти сільського розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для успішного функціонування сільського туризму потрібні наступні природні, історико-культурні та соціально-економічні ресурси. Розглянемо їх детальніше.

Путильський район розташований у зоні Карпат, займає південно-західну частину Чернівецької області. Його територія охоплює 8,4 тис. кв. км. На півдні проходить державний кордон з Румунією, на заході межує з Верховинським та Косівським районами Івано-Франківської області, на півночі і північному сході – з Вижницьким районом Чернівецької області. Відстань від Путили до обласного центру м. Чернівці – 125 км.

Рельєф району гірський, вкритий хвойними та листяними лісами. Територією району протікають річки – Білий Черемош, Путилка, Сірет та Сучава, сотні маленьких річок, джерел (навіть мінеральної води). В оточенні ялиць та смерек розкинулось невелике гірське озеро «Буковинське око» – єдине в Буковинських Карпатах. Озеро досить глибоке, через що навіть в літню спеку прогрівається лише до 12-14°C. Хребет Ялівець з вершиною Яровиця відкриває ланцюг гірських хребтів Путильщини. Поблизу Яровиці найвищі вершини – Томна-Тікуль (1582 м), Максимець (1422 м). Біля гори Штивйора (1372 м) народжується р. Путилка. Найвищими точками Путильщини є Яровиця – 1566 м., яка знаходиться в північно-східній зоні Мармороського масиву, Жупани (1488 м), Чорний Діл (1452 м).

Таблиця 1.

Перелік природних туристично-привабливих місць Путильського району

<i>№ п/п</i>	<i>Найменування</i>	<i>Місцезнаходження</i>
1	Смугарські водоспади	с. Розтоки
2	Кам'яна Багачка	с. Усть-Путила
3	Водоспад «Кізі»	с. Бісків
4	Камінь Жаба	с. Мариничі
5	Водоспад на річці Сучава «Сучавський»	с. Шепіт

Путильщина є багатою на природні ресурси, які з кожним роком все більше і більше використовуються для розвитку туризму (табл. 1). Мандруючи гірськими стежками, варто відвідувати пам'ятки природи, гідрологічні, геологічні пам'ятки, заповідні урочища наприклад, такі як

«Білий потік» – ботанічна пам'ятка природи, резерват арніки гірської – цінної лікарської рослини, «Жупани» – урочище, печера та скеля Довбуша – геологічна пам'ятка природи. Путильщина – один із наймальовничіших куточків Буковини. Своєрідний, неповторний край, який до наших днів зберіг багату самобутню матеріальну і духовну культуру. Його мешканці мають свій побут, звичаї, говірку. Інтерес туристів до культурної спадщини сіл регіону може стимулювати почуття гордості місцевого населення за свою культуру, бажання зберігати свої національні традиції, ремесла. Це особливо актуально для тих населених пунктів, в життя яких вносяться різкі зміни і які поступово починають втрачати свою самобутність. Родзинкою сільського туризму може і повинна стати яскрава анімація, тобто поєднання програм обслуговування, відпочинку і дозвілля туристів ігровими елементами та шоу-програмами на базі історико-етнографічної та культурної спадщини району. Потрапивши у сільське середовище турист потрапляє у світ природи, отримує можливість побачити традиційні житлові та господарські будівлі, місцевих жителів у національному одязі, може спробувати опанувати сільські ремесла, спробувати страви національної кухні, взяти участь у випасі великої рогатої худоби, чи на живо спостерігати елементи побутової обрядовості.

Привабливими місцями Путильських Карпат є пам'ятки архітектури, історичні пам'ятки, музеї, заповідні об'єкти. У таблиці 2 поданий перелік історико-культурних ресурсів Путильського району, які мають туристично-екскурсійне застосування.

Таблиця 2.

Перелік історико-культурних ресурсів Путильського району

<i>№ п/п</i>	<i>Найменування</i>	<i>Місцезнаходження</i>	<i>Статус об'єкта</i>
1	Братська могила радянських воїнів.	смт. Путила вул. Шевченка	місцевого значення
2	Садиба Федьковича Ю.А.	смт. Путила вул. Федьковича.	місцевого значення
3	Садиба Л. Кобилиці	хутір Красний Діл	місцевого значення

		Сергіївської сільської рад	
4	Пам'ятник воїнам-прикордонникам застави ім. Алексєєва К.Г.	с. Шепіт.	місцевого значення
5	Печера, в якій перебував Олекса Довбуш з опришками	с. Підзахаричі ур. «Печера Довбуша».	загальнодержавного

Путильчани – віруючі люди. В їхній релігійній обрядовості залишилося багато давніх народних традицій. Особливо урочистими є християнські свята: Святий Вечір, Святий Йордан, Великдень, а колядування – унікальне в усьому світі. Всі християни стають не просто глядачами, а реальними учасниками цього дійства. На честь Святих у кожному селі зведені Божі Храми – пам'ятки сакральної архітектури (див. табл. 3).

Таблиця 3.

Сакральні пам'ятки архітектури Путильського району

<i>№ п/п</i>	<i>Адреса</i>	<i>Назва</i>	<i>Рік створення</i>
1	селище Путила	церква Св. Миколая та дзвіниця	1886 р.
2	с. Дихтинець	церква Св. Дмитрія	1847 р.
3	с. Довгопілля	церква Св. Дмитрія та дзвіниця	поч. ХІХ ст.
4	с. Киселиці	церква Св. Трійці	1861 – 1877р.
5	с. Конятин	церква Св. Василя і дзвіниця	1790 р.
6	с. Мариничі	церква Св. Семеона Стовпника	1878 р.
7	с. Плоска	церква Св. Петра і Павла та дзвіниця	ХІХ ст.
8	с. Розтоки	Успенська церква і дзвіниця	1846 р.
9	с. Селятин	Греко-католицька церква	ІІ пол. ХІХ ст.
10	с. Селятин	церква Різдва Богородиці та дзвіниця	ХVІІ ст.
11	с. Стебні	Успенська церква	кінець ХVІІ ст.
12	с. Тораки	церква Св. Іоанна Хрестителя	1872 – 1874 р.
13	с. Усть – Путила	церква Св. Параскеви та дзвіниця	1881р.
14	с. Шепіт	церква Св. Іллі та дзвіниця	1898 р.
15	с. Шпетки	Свято-Покровська церква та дзвіниця	ХVІІ ст.
16	с. Яблуниця	церква Св. Михаїла і Гавриїла	1933 р.

Важливий прошарок історико-культурної спадщини та прихильність туристів становлять пам'ятки, які зберігаються в музеях. Музеї в сучасних умовах є невід'ємною частиною вітчизняної культури. В районі на даний час діє 9 зареєстрованих громадських музеїв (табл. 4), а також в районі діє

багато пришкільних музеїв та музеїв при бібліотеках, де також з кожним роком збільшується кількість експонатів і автоматично зростає зацікавленість ними.

Таблиця 4.

Музеї Путильського району

<i>№ п/п</i>	<i>Назва</i>	<i>Адреса</i>
1	Музей – садиба Ю. Федьковича	селище Путила
2	Музей історії села Сергії	с. Сергії
3	Музей – садиба Лук'яна Кобилиці	с. Сергії
4	Музей бойової слави	с. Шепіт
5	Музей «Гуцульщина»	с. Яблуниця
6	Музей історії села Довгопілля	с. Довгопілля
7	Музей етнографії та краєзнавства Гуцульщини	с. Підзахаричі
8	Музей мистецьких робіт Ксенії Колотило	с. Підзахаричі
9	Музей – «Скарби рідного села»	с. Мариничі
10	Яблуницький музей писанки	с. Яблуниця
11	Музейна кімната історії села Селятин	с. Селятин
12	Музейна кімната при сільському будинку культури с. Яблуниця	с. Яблуниця

Багата історико-культурна спадщина району, наявність унікальних архітектурних, сакральних пам'яток, гостинна атмосфера слугує добрим фундаментом для розвитку сільського туризму.

За адміністративно-територіальним поділом Путильський район охоплює 51 населений пункт. Населення району становить 25,4 тис. осіб. Українці складають 99,3 % населення, росіяни – 0,4 %, інші національності – 0,3 %. На території Путильського району проживає близько – 25,9 тис. чол., в тому числі міського населення 3,6 тис. осіб [6]. Середня густота населення 28,3 чол. на км². Майже половину, або 12,5 тис. осіб, становлять особи непрацездатного віку (діти, підлітки, люди похилого віку та з обмеженими фізичними можливостями). Кількість осіб у працездатному віці обліковується у межах 13-13,5 тис. осіб. Наприклад, у 2011 р., в середньому було зайнято у різних галузях господарства району 4,6 тис. осіб (35,4% до загальної кількості працездатного населення). Інша частина працездатного населення в силу певних причин не працює. Кількість безробітних, які зареєстровані у районному центрі зайнятості становить 0,6

тис. осіб, з них: мами, які виховують дітей до виповнення ними 3-х років; особи, які здійснюють догляд за хворими та престарілими; домогосподарки та члени особистих селянських господарств; особи, які перебувають на заробітках за кордоном. Наслідком деформованої структури зайнятості населення є практично всі наші соціально-економічні проблеми, такі як мізерні доходи, висока вартість товарів і послуг, низька конкурентноспроможність товарів, катастрофічний знос основних фондів, плачевний стан фінансування медицини, освіти, науки, а також відсутність інвестування. Соціальні та культурні трансформації відносяться до найбільш широко поширеного ефекту туризму в цілому, які особливо важко оцінити. Однак подібні масштабні зміни викликані, в значній мір, іншими чинниками, такими як телебачення або урбанізація. З іншого боку, форми туризму, контрольовані місцевим суспільством, можуть навіть послужити зміцненню традиційних культур у віддалених територіях.

Соціальний та економічний розвиток району пов'язують з індустрією туризму, зокрема, сільського. Сільський зелений туризм Путильського району знаходиться на початковій стадії свого розвитку. Приватні садиби майже усіх сіл району гостинно зустрічають туристів, надаючи різноманітний спектр послуг, зокрема: прогулянки, проживання, харчування, відпочинок, збирання грибів, відвідання музеїв, полювання, катання на лижах та санах, ознайомлення з давніми традиціями та обрядами. При бажанні є можливість відпочити на березі Черемошу та відвідати пам'ятні та історичні місця. Найбільш розвинутий сільський туризм у селах Підзахаричі, Розтоки та в самій Путилі. Туристична галузь є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню

громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю, збереженню екологічної рівноваги.

На території області функціонує: туристично-розважальний комплекс «Перевал Німчич», база відпочинку «Німчич» (с.Підзахаричі), бар – готель «Едем» (с.Тораки), кафе – готелі «Едельвейс», «Оскар», «Еліт», готель – ресторан «Лісова поляна» (сmt. Путила). Загалом, в районі зареєстровано 45 об'єктів, які увійшли до сфери туризму. Туристів з радістю приймуть також місцеві жителі в своїх власних садибах – В.В. Фалафівка, Я.В. Шпетко, Ф.С. Томнюк, В.Ф. Псарюк, Я.Д. Рубаний, Я.Я. Попюк, П.Т. Марич, С.І. Монарха, Х.Ю. Синиця. В загальному район готовий прийняти до двох тисяч туристів. Отже, слід сказати, що передумовами розвитку сільського туризму Путильського району Чернівецької області слугує те, що даний район має вигідне фізико-географічне положення, входить до складу Карпат, має сприятливий клімат та є прикордонною територією. Також він багатий на природні мінеральні джерела, кліматичні особливості, які сприяють розвитку сільського туризму. Розвиток сільського туризму в досліджуваному регіоні визначається такими особливостями, як:

- 1) значними природними і історико-культурними рекреаційними ресурсами;
- 2) зростанням популярності альтернативних видів туризму;
- 3) низьким рівнем урбанізації та індустріалізації, для яких характерні: низька щільність населення; мала задіяність працюючого населення в несільськогосподарських професіях;
- 4) значним житловим фондом сільських територій (що пов'язано з відтоком молоді у міста і вільним номерним фондом);
- 5) відносною дешевизною послуг сільського туризму.

Разом з тим розвиток сільського туризму в Путильському районі ускладнюється декількома причинами, головними серед яких є:

- 1) недосконалість нормативно-правової бази;

2) низька активність сільських жителів щодо організації власного бізнесу;

3) відсутність досвіду такого виду діяльності;

4) туризм створює головним чином малооплачувані, сезонні робочі місця, що не дають можливості для росту кваліфікації;

5) кваліфіковані робочі місця часто недоступні для сільського населення, і якому не вистачає вмінь і фінансових засобів, щоб вести самостійний бізнес;

6) низька якість і комфортність житлового фонду, транспортної інфраструктури.

Узагальнюючи ці та інші відомі приклади розвитку сільського туризму, можна виділити наступні його позитивні економічні і разом з тим соціальні функції:

1) створення нових робочих місць для місцевого населення;

2) стимулювання традиційних форм природокористування, виробництва екологічно чистих продуктів харчування;

3) підвищення рівня доходів та зайнятості сільського населення;

4) збільшення інвестицій як в інфраструктуру і сервіс, так і в охорону природи;

5) зростання добробуту місцевого населення і розвиток спеціальної освіти, спрямованого на придбання туристичних та природоохоронних професій;

6) підвищення культурного рівня населення,

7) розвиток ремесел;

8) розвиток місцевого самоврядування;

9) формування планів розвитку «зсередини», з урахуванням інтересів місцевих жителів.

Прямо чи опосередковано сільський туризм робить сильний вплив на розвиток багатьох інших галузей економіки, на охорону навколишнього середовища та природних ресурсів, приватне підприємство та ін. Таким

чином, хочемо ми цього чи ні, сільський туризм сьогодні ігнорувати неможливо.

Висновки. Отже, розвиток сільського туризму для сільських мешканців Путильського району є актуальним, оскільки може поліпшити соціально-економічну ситуацію. Він є найкращим стимулом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові прибутки та підвищує рівень зайнятості сільського населення. Крім цього, діяльність сільського населення з організації туристичного сервісу стимулює облаштування сільських осель та благоустрій сільської місцевості, створює додаткові шляхи наповнення місцевого бюджету, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку сільських територій.

Використані джерела:

1. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи / М.П. Бондаренко // Економіка і прогнозування. - 2011. - №1. - 159 с.
2. Вуйцик О. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави / О. Вуйцик // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». - 2008. - №24. - 94 с.
3. Горішевський П.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: підручник / П.В. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В. Зінько. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2003. –148 с.
4. Кравченко Н.О. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку / Н.О. Кравченко. – Ніжин: МІЛАНІК, 2007. – 172 с.
5. Мельник А.О. Перспективи розвитку вітчизняного туризму в умовах євроатлантичної інтеграції / А.О. Мельник, І.А. Чапліч // Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. - X., 2009. - №1. - 138 с.
6. Офіційний сайт Путильського району.
7. Рутинський М.Й. Сільський зелений туризм: Навч. посіб. / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Вища школа, 2006. – 271 с.
- Федорченко В.К. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.